

Lidia PRISAC

ISTORIOGRAFIA SEPARATISMULUI TRANSNISTRIAN

Istorie

media **LUMEN**
www.EdituraLumen.com

Lidia PRISAC

**ISTORIOGRAFIA
SEPARATISMULUI
TRANSNISTRIAN**

Lumen

Iași 2008

Lidia PRISAC
Istoriografia separatismului transnistrian

Editura Lumen este acreditată CNCSIS sub nr 003
www.edituralumen.ro

Redactor: Morariu Irina Maria

Descrierea Bibliotecii Naționale:

PRISAC, Lidia

Istoriografia separatismului transnistrian,
Lidia PRISAC -Iași: Lumen, 2008

Pag.139

ISBN: 978-973-166-043-1

Lidia PRISAC

**ISTORIOGRAFIA
SEPARATISMULUI
TRANSNISTRIAN**

Lumen

Iași 2008

**Pagin 1 sat
goal inten ionat**

Cuprins:

GRATITUDINI	7
COORDONATE ALE DISCURSULUI ISTORIOGRAFIC ÎN CONTEXTUL ISTORIEI RECENTE (ÎN LOC DE PEFĂȚĂ).....	9
INTRODUCERE	15
CAPITOLUL I. SEPARATISMUL TRANSNISTRIAN REFLECTAT ÎN LUCRĂRILE AUTORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA	21
I.1. Considerații preliminare.....	21
I.2. Spațiul transnistrian ca entitate teritorială românească	31
I.3. Elemente etno-culturale și lingvistice	38
I.4. Dimensiuni economice și geopolitice ale separatismului transnistrian.....	46
CAPITOLUL II. PROBLEMA TRANSNISTRIANĂ ȘI SEPARATISMUL ÎN LITERATURA OCCIDENTALĂ ȘI DIN ROMÂNIA.....	59
II.1. Cadru sumar.....	59
II.2. Interesele istorice ale Rusiei în Transnistria și în Republica Moldova.....	69
II.2.1. Discursul occidental.....	69
II.2.2. Istoriografia din România.....	71
II.3. Conflictul interetnic în separatismul transnistrian.....	74
II.3.1. Panopticul demersului istoriografic occidental ...	74
II.3.2. Aspectul interetnic în percepția autorilor români	78
II.4. Rolul Federației Ruse și al Ucrainei în susținerea și alimentarea separatismului.....	81
II.4.1. Ipoteză reflectată de autorii occidentali.....	81
II.4.2. Factorul principal estimat în literatura din România.....	85

CAPITOLUL III. SEPARATISMUL TRANSNISTRAN ÎN PUBLICAȚIILE PRO-SEPARATISTE	87
III.1 Dimensiunile problemei	87
III.2. „Cultura transnistriană” – vectorul politicii pro- separatiste	91
III.3. Problema minorităților naționale și diminuarea drepturilor lor – elementul esențial al separatismului transnistrian	95
III.4. Recunoașterea factorului geopolitic al separatismului transnistrian.....	102
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	109
BIBLIOGRAFIE	115
LISTA ABREVIERILOR.....	134
ANEXE	135
ABSTRACT	137

GRATITUDINI

Această lucrare a putut apărea grație intervenției și susținerii a numeroase persoane, de timp, cunoștințele, atenția, prietenia, afecțiunea cărora am beneficiat.

Aș dori să specific că această studiu este rezultatul dinamicii investigațiilor științifice efectuate la Academia de Științe a Moldovei (AȘM), în cadrul Institutului de Cercetări Interetnice, optimizat în Institutul Patrimoniului Cultural, secția Relații Interetnice în cadrul căreia activez. Mulțumesc mult colegilor și amicilor mei din Chișinău, în mod special drd. Tatiana SÎRBU, deoarece această publicație a putut fi efectuată, grație faptului că am beneficiat de susținerea ei permanentă, însoțită de numeroase discuții constructive pe parcursul diferitor întrevederi.

Apariția lucrării nu ar fi fost posibilă fără sprijinul moral și logistic din partea Federației Mondiale a Savanților (FMS), în persoana academicianului Andrei ANDRIEȘ, prin susținerea mea la Programul național de burse (2005-2006), oferit de FMS.

La pregătirea lucrării am avut un context benefic oferit de Școala Doctorală în Științe Sociale din București (2006-2007). Țin să mulțumesc directoarei dnei dr. Dolores TOMA și echipei profesorilor școlii pentru conversațiile susținute pe parcursul anului de stagiere. Am ținut cont de sugestiile și expunerile prof. dr. Bogumil KOSS, Universitatea Laval (Canada), prof. univ. dr. Zoe PETRE, Universitatea din București (România), coordonatoarea tezei de cercetare, prof. dr. Radu TOMA, Universitatea din București (România), cărora le mulțumesc mult de aportul și criticile constructive care mi-au fost oferite și au devenit foarte utile.

Adresez mulțumiri și părinților mei - Maria și Ștefan PRISAC, pentru încurajările și încrederea oferită. La fel, adresez mulțumiri dr. Ion XENOFONTOV, pentru răbdarea, lectura stimulatorie și exigentă a manuscrisului, pentru propunerile sale de rescriere.

Gratias vobis ago!

Pagin 1 sat goal inten ionat

COORDONATE ALE DISCURSULUI ISTORIOGRAFIC ÎN CONTEXTUL ISTORIEI RECENTE (ÎN LOC DE PREFAȚĂ)

Cadrul de activitate și creație a istoricilor care investighează evenimentele ultimelor decenii se înscrie organic, sub aspectul teoriei istoriei, în aria *istoriei recente, istoriei imediate sau istoriei timpului prezent*, care marchează, alături de proximitatea perioadei în care trăim, ca martori sau analiști ai „timpului nostru” și chestionarea actorilor acestei perioade. Formula acestor termeni, a coabitării istorice actuale, este prezentată cu convicțiune de profesorul francez Jean-François Soulet în sinteza *Istoria imediată*. Soulet delimitează „ansamblul părții terminale a istoriei contemporane, incluzând-o atât pe cea a epocii actuale, cât și pe cea a ultimilor treizeci de ani; o istorie care are drept principală caracteristică faptul că a fost trăită de istoric sau de principalii săi martori”¹. Baza de cercetare a istoriei imediate a surprins și realizări consacrate în discursul istoriografic contemporan. În acest context, se circumscrie și activitatea *Institutului de Istorie a Timpului Prezent (IHTP)* din Franța, inaugurat în anul 1980, ca parte componentă a *Centrului Național de Cercetare Socială*. Tehnicile și metodele de cercetare a acestui tip de istorie înglobează, alături de documentele scrise, și mărturiile orale². Ca și tipuri de istorie recentă pot fi menționate lucrările scrise pe parcursul evenimentelor: memorialistica, cronici de război, jurnale sau istorii surprinse cu ajutorul participanților și al martorilor.

Parte componentă a societății, cercetătorul științific din domeniul științelor umaniste, ca om mai întâi de toate (*conditio*

¹ Jean - François Soulet, *Istoria imediată*, București, Corint, 2000, p. 7.

² Sidonia Nedeianu Grama, *Cum putem analiza fenomenul „Revoluția română din decembrie 1989”*, în *AIO - Anuarul de Istorie Orală*, nr. III, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 23.

*humana*³), sesizează dificultăți majore în detașarea față de fluxul abundent de informații, opinii, concepții în ideea de a-și marca un teritoriul propriu, autonom față de provocările „timpului său”. În contextul în care s-ar rupe de realitățile cotidiene – atât publice cât și private – istoricul, asemeni lui Robinson Crusoe, ar produce bunuri materiale și spirituale doar pentru propriul consum și ar rămâne ostracizat de restul comunității. Opera unor autori de studii, monografii etc., este necesar să recunoaștem franc, este sortită „amneziei”, fără a avea un impact social deziderabil și fără ca să-și realizeze obiectivul major – sensibilizarea specialiștilor, autorităților, cititorilor, publicului larg.

Particularitățile perioadei de tranziție în Republica Moldova și-au lăsat amprenta și asupra producției istorice, care rezidă în recesiunea demersului istoriografic sovietic și post-sovietic. Orice criză, inclusiv și cea de interpretare a subiectelor referitoare la disensiuni reprezintă de fapt „o maladie a memoriei”⁴, o tendință de eschivare față de un subiect de conțențiuine și reorientare spre alte subiecte de sorginte social-politice sau de esență oportunistă în prezentarea evenimentialului „narat” de către istorici. În acest context asistăm la o semnificativă „implozie istoriografică”, de reorientare a scrierii istorice în zona politicului, subiectivismului și oportunistului și mai puțin în abordarea intrinsecă a acestor surse bibliografice. Istoricul timpului prezent, ca să temperăm cauzele abordărilor sale extremiste și să prezentăm un absolutoriu e necesar să menționăm că este deseori victima curentelor de sentimente, emoții și chiar a presiunilor survenite din partea „realității cotidiene”, politicului, opiniei publice, autorităților etc.

În dimensiunile edificării unui stat de drept, democratic, se constată volnicitatea scrierilor, publicațiilor care, *grosso modo*⁵, creează un climat favorabil creativităților și lucrărilor științifice. În altă perspectivă, se percepe și o altă extremă – fața nevăzută – a acestei

³ Condiția umană (lat.).

⁴ Alexandru Zub, *Discurs istoric și tranziție*, Iași, Institutul European, 1998, p. 130.

⁵ La modul general (lat.).

arhitecturi creative, eclipsată, deseori din vizorul observatorului critic al istoriei imediate. Necesitatea distanțării temporale față de eveniment este imperioasă unei cercetări istorice obiective și complexe, deoarece atât sursele documentare scrise, cât și cele orale (și agenții acestora - oamenii) resimt emoțional tema, fiind, influențați de factori interni și externi.

Lucrările timpului recent se înscriu organic în perimetrul constructelor economice – *cerere și ofertă* – a solicitărilor din partea opiniei publice și a prezentării materialului de consum de către istorici. În acest context, locvacitatea stilului și abordării (forma) prevalează asupra chintesenței subiectului (fondului). Asemeni unor producții cinematografice, de gen hollywoodiene, parte din producția istoriografică intră sub incidența snobismului, fiind puternic marcate de amprenta interesului comercial. În abordarea subiectelor controversate se constată elemente ale mitului și ritualului politic, al angoaselor reflectate prin simboluri, dimensiuni ale imaginarului⁶. O dimensiune aparte a lucrărilor istoriografice din perimetrul timpul prezent este configurată în *imaginar* ca „un ansamblu de reprezentări care se plasează dincolo de limitele fixate de constantele experienței și de deducțiile logice care le autorizează”⁷.

Discursul istoriografic de actualitate maximă riscă să divagheze în zona mitificărilor, mistificărilor și adulterărilor, iar căderea în cursa deformărilor, a fabulațiilor în istoriografie poate genera „din cauza unei abordări ideologice a problemei imaginarului”⁸. În economia lucrărilor din istoria recentă se constată, de fapt, o „radiografie la moment” a pulsului concepțiilor, viziunilor actuale conform exigențelor științifice și metodologice ale zilei. *Verbi*

⁶ Cl. Riviere, *Liturgies politiques*, în *Cahiers de l'imaginaire*, nr. 2, 1988, pp. 112 - 115.

⁷ Evelyne Patlagean, *Istoria Imaginarului*, vezi Toader Nicoară, *Introducere în istoria mentalităților colective*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998, p. 359.

⁸ Simona Nicoară, *Istorie și imaginar. Eseuri de antropologie istorică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 204.

*gratia*⁹, ca și societatea din Republica Moldova, comunitatea istoricilor autohtoni este marcată de o puternică criză de identitate - pendulează între concepțiile occidentale și orientale. Mai dificilă, însă, se prezintă evidențierea propriilor abordări echidistante, nepărtinitoare, obiective, reflectate din optica realităților istorice curente. Din acest considerent, nu puține sunt lucrările istorice care se circumscriu actualmente în cercul hermeneutic al unei *vox et praeterea nihil*¹⁰ sau în baza apoftegmei expusă încă de Ovidius (43 a.Hr - 18 p.Hr) - *auctor opus laudat*¹¹.

Scrierea istorică a timpului prezent reprezintă o provocare a unor teme incitante, recurente și chiar al solicitărilor unor acte normative și legislative (a se vedea în acest sens direcțiile strategice ale științei și inovării din Republica Moldova¹²), a subiectelor în vogă (relevante în acest sens sunt bursele, conferințele care solicită un tip aparte de subiecte), dar, de ce să nu recunoaștem, și curiozitatea firească a cercetătorilor vis-à-vis de o gamă de subiecte cu încărcături simbolice, enigmatice și complexe.

Studierea și cercetarea unui subiect complex a timpului prezent necesită și o abordare eterogenă din perimetrul izvoarelor istorice - autorități esențiale în reconstituirea peisajului istoric trăit și narat de martorii timpului. Un deziderat fundamental angrenat în demersul surselor istorice îl constituie validarea mijloacelor epistemice utilizate, aplicarea diversității de metode și tehnici. Varietatea mijloacelor de informare permite și confruntarea acestora, considerent finalizat cu extinderea gamei interpretative. În acest sens, A. Pippidi identifică, în aria teoriei istoriei simbolice, juxtapunerea dintre „persoanele reprezentative”, însă, nu actori principali ai actului istoric, și *sursele care îi identifică*: „nici unul nu rămâne mut: vorbesc despre el discursurile, scrisorile, jurnalul sau

⁹ De exemplu (lat.).

¹⁰ O voce și nimic mai mult, vorbe fără sens (lat.).

¹¹ Autorul își laudă opera (lat.).

¹² „Cu privire la aprobarea *Direcțiilor strategice ale activităților din sfera științei și inovării pentru anii 2006 - 2010*”, nr. 160 - XVI din 21 iulie, în „*Monitorul Oficial*” (Chișinău), nr. 104 - 106, art. 503 - 504, 05.08.2005.

memoriile care le-a lăsat, din care se înțelege deplin psihologia lui”¹³.

Investigarea demersului istoriografic al separatismului transnistrian de către Lidia PRISAC, cercetător științific la Institutul Patrimoniul Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, (elaborată la Bucureștii în 2006-2007, în cadrul stagiunii Școlii Doctorale Francofone în Științe Sociale, Europa Centrală și Orientală, sub îndrumarea științifică a cunoscutei profesoare universitare, doctor Zoe PETRE), se aliniază elocvent cu perspectivele istoriografiei postmoderne - și-a asumat o hermeneutică istorică aparte, aflată în interdependență cu perspectivele metodologice obținute și din inter/trans disciplinaritatea socioumană, care a elaborat discursuri științifice paralele asupra unui subiect comun: politologia, istoria mentalităților colective, antropologia culturală, demografia istorică, relațiile internaționale, geopolitica, psihologia, conflictologia, sociologia etc. În baza principiului epistemologic al unității sau *complementarității metodologice* asupra perspectivelor de creație din domeniile științelor sociale Lidia PRISAC însumează un excurs istoriografic de mare actualitate. Conform autorilor M. Dogan și R. Pahre, pornind de la centrul unei discipline, inclusiv istoria, spre periferie, transgresând hotarele și penetrând domeniul alteia, un om de știință are mai multe șanse de a inova¹⁴, deziderat manifestat cu acribie de către autoarea prezentei lucrări.

Ion XENOFONTOV,
doctor în științe istorice,
Academia de Științe a Moldovei

¹³ Andrei Pippidi, *Despre statui și morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice*, Iași, Polirom, 2000, p. 5.

¹⁴ M. Dogan, R. Pahre, *Noile științe sociale. Interpretarea disciplinelor*, Alternative, 1997, pp. 27, 108 - 109.

Pagin 1 sat goal inten ionat

INTRODUCERE

Dimensiunile problemei. Dacă a reflecta, semnifică a pătrunde temerar în ceea ce vrei să înțelegi, studiul de față reprezintă o reflecție asupra unei dimensiuni istorice – *istoriografia separatismului transnistrian* – problematică din cele mai sensibile la provocările timpului prezent.

S-a spus mereu și pe bună dreptate că, istoriografia urmează cu fidelitate climatul, atmosfera în care se naște, în care se scrie. Or, din acest punct de vedere nimic nu este mai revelator pentru spiritul timpului, decât analiza istoriografiei, o retrospectivă atât a scrisului istoric, cât și a principalelor curente și tendințe care animă epoca în care coabităm.

În mod concret, încercarea noastră vizează analiza unui fenomen istoriografic cunoscut sub denumirea de *separatismul transnistrian*, cu problematicile sale incitante, legate de dialogul istoriei cu celelalte științe sociale, cu antropologia culturală, cu științele politice, cu sociologia, cu dreptul internațional etc.

Chestiunea *secesiunii teritoriale*, de actualitate și importanță majoră, constituie un segment special al contemporaneității, generând odată cu implozia colosului sovietic și apariția pe harta politică a lumii a unui nou stat suveran – Republica Moldova. Spre deosebire de alte regiuni ale spațiului ex-sovietic, separatismul transnistrian a erupt, în primăvara anului 1992, într-un flagel militar, cu numeroase victime, având ca efecte tergiversarea proceselor democratice și de reformare a societății.

Continuarea acestui volum o puteți lectura achiziționând volumul de pe

www.editalumen.ro

www.lumenpublishing.com

sau din librăriile noastre partenere.

Cadrul de activitate și creație a istoricilor care investighează evenimentele ultimelor decenii se înscrie organic, sub aspectul teoriei istoriei, în aria istoriei recente, istoriei imediate sau istoriei timpului prezent, care marchează, alături de proximitatea perioadei în care trăim, ca martori sau analiști ai „timpului nostru” și chestionarea actorilor acestei perioade.

Scrierea istorică a timpului prezent reprezintă o provocare a unor teme incitante, recurente și chiar al solicitărilor unor acte normative și legislative..., a subiectelor în vogă ..., dar, de ce să nu recunoaștem, și curiozitatea firească a cercetătorilor vis-à-vis de o gamă de subiecte cu încărcături simbolice, enigmatice și complexe.

Investigarea demersului istoriografic al separatismului transnistrian... se aliniază elocvent cu perspectivele istoriografiei postmoderne - și-a asumat o hermeneutică istorică aparte, aflată în interdependență cu perspectivele metodologice obținute și din inter/trans disciplinaritatea socio-umană, care a elaborat discursuri științifice paralele asupra unui subiect comun: politologia, istoria mentalităților colective, antropologia culturală, demografia istorică, relațiile internaționale, geopolitica, psihologia, conflictologia, sociologia ...

Lidia PRISAC

ISBN 973-166-043-7

Conținutul acestui volum nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al Editurii Lumen sau al finanțatorilor

Publicat cu finanțarea:

media **LUMEN**
www.EdituraLumen.com